

ברכות כב

משה שווערד

1. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ברכות דף כב עמוד א

"ובועלי נדות". [1] וברד"ה בועלי פי' "אם טבלו לקריין" והוא משום דקשיא ליה שהרי טמא הוא מצד קרי שראה וא"כ אמאי שרי ליה לקרות, ולכך כתב שאיירי בטבל לקריין אלא שיש בו עדיין טומאת בועלי נדות. [2] והרשב"א כתב ליישב זאת בשם הראב"ד, שאיירי במקום שלא גמר ביאתו ולכך אינו טמא אלא משום בועלי נידות שהרי לא הזריע, ע"ש.

2. שאלת יעב"ץ

שאלה פא שאלתני בני אם מותר לקרות האזכרות בפסוקים המובאים בתלמוד:

תשובה אע"ג דהוינא למיקרי דרדקי דקפדי בהכי. וסוברין שיש בו חשש דלא תשא את שם ה' לבטלי. ודאי טעות הוא בידיהם, ולא חזינן לרצנן קשיא דקפדי בהכי. ואיברא איפכא הוא כהירנא כד הוינא עליא. וגריסנא גמרא באפשא אבא מארי הגאון ז"ל, כשהיימי מניע לפסוקים וקריתי השם בכינוי כמי מה ששמעתי ממלמדי. הי' גוער בקורין כך, והורנו לקרות השם כקורא בתור'. והביא ראיה לדבר מהא דאיתא פת"ש צ"ק דס"ל לאר תנא מליע הוא את הגמרא ובלנד שלא יזכיר האזכרות שבו. הא כהדיא מוכח דוקא לצ"ק הוא דאסור למ"ד. אבל בשאר כל אדם לא, וענ כרחק לריך לקרותן כתקנן, וכ"ש האידנא לדין דצ"ק קורא ושונה כדרכו, ולא קיי"ל כההיא למחמיר ביה. פשיטא דכל אדם מותרין ועוד הביא ראיה ממ"ש התו' בע"ז אהא

3. ב"ת אורח חיים סימן קב

מיהו נראה ודאי דוקא בעוסק בתורה דהרי הוא כמקבל עליו עול מלכות שמים שהרי מי שתורתו אומנתו אינו מפסיק מתלמוד תורה לתפילה והוא הדין לפי זה בעוסק במשנת איזהו מקומן וברייתא דר' ישמעאל דגם הם דברי תורה **אבל עוסק בהלכות דרך ארץ צריך להרחיק דזה אינו נקרא עוסק בתורה** כדמוכח בפרק מי שמתו והא דכתבו הגאונים דוקא ביושב בטל היינו מק

4. תוספות הרא"ש מסכת ברכות דף כב עמוד א

כר' אלעאי בראשית הגז. ה"ה במתנות כהונה הזרוע והלחיים והקיבה דילפי להו מהדדי בפרק הזרוע והלחיים.

5. תוספות הרא"ש מסכת ברכות דף כב עמוד א

כר' יהודה בן בתירא בטבילה. הקשה הראב"ד כיון דתקנת עזרא הוא היכי אתי ר' יהודה בן בתירא ומבטל לה, ותירץ דלא פשטה אותה גזרה ברוב ישראל ואתא ר' יהודה בן בתירא והחזיק בידיהו וקראוה על שמו.

6. ספר שפתי חכמים

אחרים מחמיר אני על עממי. כעין בית דר"ג (בבב"א כ"א ע"ב): **תני ר' יהוד' בן בתירא אין ד"ת מקבלין טומאה ותעשה בהלמיד א' וכו' טנאמר הלא כה דברי כאש וכו'. אין לדקדק האיך חולק ר"י בן בתירא, ודורש דרשה נגד תקנת עזרא, די"ל דר"י בן בתירא ס"ל דודאי אלו היה תקנת עזרא נשום טומאה, דהיינו שראה עזרא שנדורות האחרונים, לא היה זיווגם נקדושה ונבטהרה, שיהי ראוי אח"כ לד"ת כמו נדורות הראשונים, דא"כ לא היה באפשר לבטל תקנת עזרא, אבל אחר שתקנת עזרא, אינה נשום טומאה, דהא כתיב כה דברי כאש שאינם מקבלין טומאה, הלא תקנתו שלא יהיו ת"ח מלוין אלל נשותיהם כתרנגולים, לכן נדורות האחרונים, שנמשך מזה ניטול תורה וניטול פיור, לזה הסכים גם עזרא עלמו, לבטל התקנה בזמן כזה, אבל סברת אותו תלמיד היה, דתקנת עזרא היה נשום טומאה, וזה א"א לבטל, עד שהשיב לו ר"י בן בתירא שאינו כן, אלא כמו שכתבתי**

7. צל"ח על ברכות דף כב/א

רש"י ד"ה (את האשה) [שתבע אשה], פנויה היתה וחכמים גזרו על היחוד וכו'. נראה לרש"י דאם אשת איש היתה איך השיבה לו ריקה יש לך ארבעים סאה, דאם אינו חושש לאיסור אשת איש איך יחוש לתקנת עזרא, ולכן פירש"י שפנויה היתה. ונראה עוד מדברי רש"י הללו, דבפנויה דאינה מזומנת לזנות דרך הפקר לית בה שום איסור תורה רק איסור דרבנן, שכשגזרו על ייחוד של פנויה ממילא בכלל איסור הגזירה לבעול אותה דרך זנות, וכ"כ החלקת מחוקק באה"ע סי' כ"ו ס"ק א' בשם הראב"ד. ומדלא פירש רש"י שאסורה משום דאימור מחמת חימוד ראתה דם שמע מינה דכיון שתבעה לבעול אותה תיכף ליכא חששא בזה, ומזה ראייה לדברי הט"ז ביורה דעה סי' קצ"ב ס"ק א':

וראיתי בירושלמי כאן [הלכה ד'] שמביא מעשה בשומר כרמים שבא לזקק עם אשת איש, עד שהם מתקינין להם מקום לטבול עברו עוברים ושבים וביטלו את העבירה. נראה לאו משום דחמיר להו טבילת קרי יותר מאיסור אשת איש, אלא שהיו סוברים שיכלו לטבול ולמה יעברו בחנם על תקנת עזרא, ולכך התקיניו להם כי לא ידעו שביין כך יבואו עוברים ושבים:

ומה שהביא עוד בירושלמי באחד שתבע שפחה ונמנעה בשביל הטבילה. נלע"ד לא מיבעיא לדעת הרמב"ם שאין בביאת שפחה איסור תורה כלל כמבואר בפ"ב מהל' איסורי ביאה הל' י"א. א"כ ניחא שהיה חמור להם גזירת עזרא יותר, שמי יודע כמה ימים לא יזדמן להן מקוה ויעברו תמיד על תקנת עזרא או יבטלו בכל פעם מתפלה וברכת המזון. אלא אפי' לדעת אונקלוס [דברים כ"ג, י"ח] שיש בה איסור לאו לא יהיה קודש, והוא דעת רש"י בקידושין דף ס"ט ע"א [ד"ה או דיעבד קאמר]. נלע"ד דבר חדש, דדוקא הוא מוזהר על השפחה אבל השפחה אינה מוזהרת עליו. ואף שמבואר ביבמות דף פ"ד ע"ב דכל היכא דהוא מוזהר עליה היא מוזהרת עליו. נלע"ד דהיינו בבנות ישראל דילפינן מאיש או אשה השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין, אבל שפחה אינה בכלל ישראלית אלא דילפינן גזירה שוה לה לה והיא השפחה מוזהרת בכל מצות שנשים מוזהרות, מ"מ דבכר זה לא שייך גזירה שוה זו, דאשה לא שייך שמוזהרות על השפחה אלא שמוזהרות על העבד, והרי שפחה ודאי אינה מוזהרות על העבד. ויצא לנו מזה, דאף לדעת אונקלוס אין השפחה מוזהרת על בן ישראל. ומה שאמר להו רב ששת אזדהרו מישראל במס' נדה דף מ"ז ע"א, הוא כדי שלא יכשל הישראל באיסור שפחה:

8. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת ברכות דף כב עמוד א

"וכי יש טבילה בחמין". נחלקו הראשונים בדין זה יש הסוברים שטעם האיסור הוא מפני שאובין ולכן במקום שאינם שאובים שרי, ויש הסוברים שטעם האיסור הוא משום גזירה, ולכך אף במקום שאינם שאובים תיקנו לא לטבול בהם שמא יבאו להתיר שאובין. ובמקדש לכה"ג יומא לד: שהוחמו לו המים הוא משום דאין שבות במקדש. וראה ברמ"א (יו"ד ר"א סעיף ע"ה) שפסק שרק במקום שנהגו להקל שרי לטבול במקוה שהוחמה.

9. דף על הדף ברכות דף כב עמוד א

בגמ': רב חמא טביל במעלי יומא דפסחא וכו' ולית הלכתא כותי'.

בספר מעון הברכות כאן תמה, דהרי בלא"ה איתא בגמ' ר"ה (טז ע"ב) דחייב אדם לטהר עצמו ברגל, ומה הפירוש במה דקאמר ולית הלכתא כותי', ובספר ברכת אהרן עמ"ס ברכות (מאמר קפב) כתב בזה: ונראה דמכאן יהי' ראי' למה שהעלה בשאגת אריה (סי' טז) דהחייב לטהר עצמו ברגל אינו נוהג רק בזמן הבית, כיון שכל עיקרו לא נאמר רק כדי שיהי' ביכולת לקיים המצוה של חובת הרגל כדמוכח מדברי הרמב"ם (בפ"ז מה' טומאת אוכלין) שכתב: כל ישראל מוזהרין להיות טהורין ברגל מפני שהן נכונים ליכנס למקדש, ומשמע דהטעם שהזהירו על הטהרה ברגל הוא כדי לכנס למקדש, וממילא בזה"ז אין מקום לחיוב הזה עיי"ש.

ועיין בצל"ח (ביצה יח ע"א רש"י ד"ה דלא שכיח וכו') שציידד דהחייב לטהר ברגל נוהג גם שלא בפני הבית עיי"ש שכתב מדברי הרמב"ם הנ"ל אין ראי'. ומדברי הש"ס כאן יש סיוע גדול לדעת השאג"א, ועיין בבאר היטב (יו"ד סי' שעג) שכתב ג"כ דהחייב הזה אינו נוהג בזה"ז, ומה"ט הטור והש"ע השמיטו דין זה דחייב אדם לטהר עצמו ברגל כיון שאין דרכם להביא רק הדינים הנוהגין בזה"ז, ובה"ז אין נפקותא בין רגל לכולא שתא, שכולנו טמאי מתים ואין לנו אפר פרה, וגם גזרו טומאה על ארץ העמים ומה טהרה שייך בזה עיי"ש.

10. תוספות מסכת ברכות דף כב עמוד ב

ולית הלכתא כוותיה - דטבילה בכל יום ארבעים סאה אלא אפילו לאחרים נמי סגי בתשעה קבין אי נמי הכי פירושו ולית הלכתא כוותיה אלא כר' יהודה בן בתירא דאמר דברי תורה אין מקבלין טומאה וי"מ דוקא לתורה אבל לתפלה צריך טבילה ופי' ר"י דלא שנא והטובל בערב יוה"כ אין לו לברך והמברך הוא ברכה לבטלה.

11. טור אורח חיים סימן תרו

ונהגו לטבול בערב י"ה ואמר רב עמרם טובל אדם בשעה ז' ומתפלל ומתפלל מנחה ואמר רב סעדיה בעלייתו מלטבול מברך על הטבילה וכתב א"א הרא"ש ז"ל ואין דבריו נראין בזה שלא מצינו בתלמוד רמז לטבילה זו ואינה לא יסוד נביאים ולא מנהג נביאים ולא עדיפא מערבה דאמרי (סוכה מד:). חביט חביט ולא בריך משום שאינה אלא מנהג נביאים ואי משום דרבי יצחק דאמר (ר"ה טז) חייב אדם לטהר עצמו ברגל היינו לטהר עצמו מכל הטומאות ואף מטומאת מת ולהזות עליו ג' וז' והאידנא אין לנו טהרה וכיון שאין בעלי קריין טובלין כל השנה אין חובה לטבילה זו ואין לברך אלא שנהגו העולם לטהר עצמם מקרי בי"ה וסמכו' על מדרש של פירקי ר"א שנקיים כמלאכי השרת בי"ה:

12. ספר שערים מצויינים בהלכה

מצינו בתלמוד רמז לטבילה זו. אבל בתשו' מהר"י מברונא (סי' מט) כתב, דטבילת ערב יוה"כ הוא חובה מדינא דגמרא מתקנת עזרא, דהא מה שאין אנו טובלין כל השנה כולה כשהוא בע"ק, זה הוא משום דנוהגים כר' יהודה בן בתירא כמש"כ בגמרא, וכיון דנוהגים לטבול בערב יוה"כ, הרי זה מוכיח דבערב יוה"כ לא נוהגים כריב"ב, ושוב הוי טבילת ערב יוה"כ חובה מתקנת עזרא. וכעין זה כתב גם בשו"ת אבני נזר (סי' תנב), והבאנו דבריו בשמ"ב (ח"ג סי' קלא סק"י) עי"ש. וע"ע בשאגת אריה (סי' טז).

13. מרומי שדה מסכת ברכות דף כב עמוד ב

שם במשנה. יעלה ויתכסה ויקרא. לדעת בה"ג והשאלות שיבואר ר"פ תפלת השחר, דעיקר תכלית של ותיקין הוא שיהא הק"ש סמוך לנץ החמה, ניהא בפשיטות. דאע"ג שודאי לא יתפללו במים, וא"כ תהא התפלה אח"כ, מכ"מ הק"ש יהיה עתה. אבל לשיטת רש"י והרמב"ם דעיקר התכלית הוא התפלה עם הנץ החמה קשה. וכבר עמדו על זה תהר"י ודבריהם צ"ע. ונראה דאחר שיקרא פסוק ראשון או פרשה ראשונה דאז עוסקין במלאכתן וקורין. יצא מן המים וילבש עצמו:

14. ספר שפתי חכמים

היה מחפלו ומלא לואה נמקומו וכו'. ה"ה לענין ק"ס, דדין תפלה וק"ס שוין גאלו הדינים, וכן כתב בית יוסף סי' פ"א, ונש"ע סי' ל' סכ"ו, דז"ל כ"מ שאין קורין בו ק"ס, אין מחפלין בו, וכ"מ שמתחילין מלאה ומי רגלים וריח רע ומן הנח ומלאהם הערום לק"ס, כך מרחיקין לתפלה עכ"ל, וכן לענין לחזור ולהתפלל, או לחזור ולקרות, עיין ש"ע סי' ע"ו סי' ז"ל קרא נמקום שראוי להסתפק נואה, ומלאה אח"כ, לדין לחזור ולקרות וכו', וכתב נמון אגרתם סע"ס דזנח רשעים חוענה, דהוא לי לנדוק המקום

15. תוספות מסכת ברכות דף כב עמוד ב

והא זבח רשעים תועבה - פר"י דדוקא במקום שהיה יכול להסתפק ולתלות שיש שם צואה.

16. תוספות מסכת ברכות דף כב עמוד ב

אע"פ שהתפלל תפלתו תועבה - והוי מעוות לא יוכל לתקן ור"י פי' דיחזור ויתפלל.

17. מרומי שדה מסכת ברכות דף כב עמוד ב

שם. והא זבח רשעים תועבה. דתפלה במקום זבח קאי. וקשה לי א"כ אם הוא רשע באיזה דבר אין תפלתו תפלה, ואין מצטרפין לעשרה. ח"ו לומר כן. ונראה דכמו בקרבן אי' בחולין דף ה' א', דמקבלין קרבנות ממושעי ישראל כדי שיחזרו בהן בתשובה. ומבואר שם דאפילו להכעיס מקבלין, אם לא בכופר בכל התורה, והיינו מומר לעבו"ז, או מחלל שבת בפרהסיא ומנסך יין. אבל מומר לדבר אחר מקבלין מטעם זה דוקא, ובלי טעם זה היה ראוי שלא לקבל, משום זבח רשעים תועבה:

ומיזב בזה הא דאיתא בסנהדרין דף קי"ב לענין קרבנות שנשתיירו מאנשי עיר הנדחת, דקדשי מזבח ימותו, משום זבח רשעים תועבה. והקשה המשנה למלך בפרק ג' מהלכות שגגות הא מקבלין קרבנות מרשעים, אם איננו מומר לעבו"ז, ומומר אינו אלא שעובד מפורסם ורגיל בכך, כמוש"כ הרמב"ם בפ"ג משגגות ה"ד, לענין שארי עבירות. ואם נימא דבעבו"ז לא בעינן רגיל בכך, למה לן הא דזבח רשעים תועבה, תיפוק לן ממיטוטא דמכס, עיי"ש שהאריך הרבה בזה. ונראה דודאי מצד הסברא אין לקבל אפילו לא הגיע לכלל מומר, דזבח רשעים תועבה. ורק כדי שיחזרו בהן בתשובה, התירה התורה לקבל מהם. משו"ה בסנהדרין שם שכבר נהרגו אנשי עיר נדחת, שוב אין מקבלין קרבנותיהם אפילו אם לא הגיעו לכלל מומר, ומשום זבח רשעים תועבה.

ומעתה הוא הדין בתפלה, אנו משיאים אותם להתפלל כדי שיחזרו בהן בתשובה, ומשו"ה תפלתן תפלה. משא"כ במתפלל וצואה כנגדו, שעיקר התפלה הוי ברשעות, ולא היינו משיאים אותו להתפלל עתה. שוב מיקרי זבח רשעים תועבה. ועי' מש"כ בפ' הרואה, לענין הא שכתב הרמב"ם והשו"ע שאין עונין אמן אחר ברכת אפיקורס:

18. דף על הדף ברכות דף כב עמוד א

במשנה: ירד לטבול - אם יכול לעלות ולהתכסות וכו'.

בביאור הלכה למשנה ברורה (סי' נח סעיף א) כותב: דע דהזהירים לקרות כותיקין, מותר לקרות ולהתפלל ביחודי אם אין להם מגין, וגדולה מזה מוכח במשנה ברכות ירד לטבול אם יכול לעלות כו', דאפילו אם אין לו תפילין בעת ההוא ג"כ, אפ"ה יזהר לקרותה בזמנה סמוך להניץ, ומשנה זו איירי בותיקין כדמסקינן בגמ' שם עכ"ל שם. הנה שנקט דתפילת ותיקין עדיפא על תפלה במנין.

אכן בספר מעשה רב להגר"א (הל' ק"ש ותפילה אות כה) כותב: להתפלל שחרית כותיקין ובלבד עם מגין עשרה דוקא עכ"ל. נראה דס"ל להפוך. דתפילה בציבור עדיפא על תפילת ותיקין ביחוד.

ובציץ אליעזר (חלק יד סי' ה) מתפלא על כך שהמשנה ברורה לא מביא את דברי הגר"א הנ"ל. וכותב שזה דחוק לומר שהמשנה ברורה למד שדברי הגר"א מכוונים על אלה שאינם מהזהירים לקרות כותיקין ע"כ.

ולעצם הענין הביא במגדים חדשים כאן, שבשו"ת האלף לך שלמה (סי' מז) פשיטא לי' ג"כ כהגר"א דתפילה בציבור עדיפא. וכ"כ בשו"ת בנין עולם (או"ח סי' ד) ע"ש.

זה, שגריך הרבה פעמים צפרק זה: **וְהָא זנח רשעים תועבה.** צמקורת
 הס"ס לייך לפסוק (משלי כ"א כ"ז), ויש לרקדק דנפסוק זה לא כתיב שום
 רמז דתיירי ומתפלה, לכן נראה דנכון לומר דש"ס קאי על פסוק (משלי
 ט"ו ח') "זנח רשעים תועבת ה' ותפלת ישראלים רלונו, ופיי דהנה תפלה
 כנגד תמידין תקנוס, ונשלמה פריס שפתינו, וע"כ קרצנות צפועל מנש
 חסונים יותר ומתפלה, דהא מי נחלה צמי, והנה הגם שזנחי קרצנות צפועל
 חסונים יותר, ומתפלה שהיא צמקוס קרצן, אף על פי כן זנח אף שהוא
 צפועל מנש, מ"ו כשהוא של רשעים תועבת ה', ותפלה אע"פ שאיני
 חסונה כ"כ כקרצנות, אף על פי כן אס היא מישראלים רלונו הוא, והיינו
 דקמתקיף לה רבא אס הזנח צפועל, כשהוא של רשעים, הוא תועבה, מכ"כ
 התפלה של רשעים, וכן צק"ש, דהיה לו לצדוק המקום אי נקי הוא (מג"ת),
 ובדרך דרש י"ל צנחיה זו שקרצנות צפועל צזמן שנהמ"ק קיים, חסוני יותר
 ומתפלה ומתורה כפ' חטאת ועולה צמקוס קרצן צזמן שאין צהמ"ק, י"ל צזה
 הא דכתיב (צמדבר כ"ח י') "עולת תמיד העשויה צזהר סיני לריח ניסוח
 אשה לה", רלה לומר "עולת תמיד היא אף צזמן שאין צהמ"ק, לפי שהיא
 העשויה ונקרצת על ידי התורה שנתנה צזהר סיני, שהרי זאת תורת החטאת,
 כל העוסק צפ' חטאת כאילו הקריב חטאת, אבל לריח ניסוח היא לפניו
 יתצרך, אס הקרצן צעלמו צא "אשה לה". ובעיך זה פי' צס' צגדי ישע
 (תהלים ל"ט ד') "חס לצני צקרצי צצהגי תצער אש דצרחי צבלסוני,
 פי' חס לצני צקרצי, ר"ל שלצי חס ומצטער, צצהגי כשאני מצוכיר, תצער
 אש, פי' שהקרצנות שהיה להאס לצערס על המצנח, אין צידי רק דצרחי
 צבלסוני צנשלמה פריס שפתינו. ובס' דברי שאל פי' צזה (יומא כ"ח ע"ב)
 א"ר ספר' ללותי דאצרהס מתי מנשחרי כוחלי, פי' דאית' (מגילה ל"א
 ע"ב) אמר אצרהס רצש"ע צזמן שאין צהמ"ק קיים מה תהא עליהס, א"ל כצר
 תיקנתי להס סדר קרצנות, כ"ז שקורין צהן מעלה אני עליהס כאילו מקריצין
 לפני קרצן עיי"ש, הרי דאצרהס התפלל על זמן שכתלי צ"המק הס נשחרו
 ונחצרו. **ובדרך זה פי' גיסי רצינו הגאון מחור' הילל ל"ש זיע"א אצד"ק קאלאמע**
הא דאית' (שבת י"ג ע"ב) ר' ישמעאל צן אלישע קרל והיה וכתב על
פנקסו אני ישמעאל צן אלישע קריתי והטיחי נר צשנת לכשיצנה צ"המק
אציא חטאת שמינה, ולפי מה שפי' כאן היינו דאמר וכתב חטאת ששנתה, דאף
צזמן שאין צהמ"ק יש להציא חטאת, ע"י עוסק צפרשת חטאת, אבל חטאת
כזו צמעלת רזה וכתש הוא, אבל לכשיצנה צ"המק אציא הקרצן מנש, והי' חטאת
ששנתה: וְהָא זנח רשעים תועבה. עיין משנה למלך פ"ג מה' שגנות ה"ז

1. רמב"ם יד החזקה הלכות קריאת שמע פרק ד

(ח) כל הטמאין חייבין בקריאת שמע ומברכין לפנייה ולאחריה והן בטומאתן אף על פי שאפשר להן לעלות
 מטומאתן בו ביום כגון הנוגעין בשרץ או בנדה וזבה ומשכבה וכיוצא בהן **ועזרא ובית דינו תקנו שלא יקרא**
בדברי תורה בעל קרי לבדו והוציאוהו מכלל שאר הטמאין עד שיטבול ולא פשטה תקנה זו בכל ישראל
ולא היה כח ברוב הציבור לעמוד בה לפיכך בטלה וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה ולקרות קריאת
שמע והן בעלי קריין לפי שאין דברי תורה מקבלין טומאה אלא עומדין בטהרתן לעולם שנאמר הלא כה
דברי כאש נאם יי' מה אש אינה מקבלת טומאה אף דברי תורה אינם מקבלין טומאה

2. רמב"ם יד החזקה הלכות תפלה ונשיאת כפים פרק ד

(ד) כל הטמאין רוחצין ידיהן בלבד כטהורין ומתפללים אע"פ שאפשר להם לטבול ולעלות מטומאתן אין הטבילה מעכבת וכבר בארנו שעזרא תיקן שלא יקרא בעל קרי בלבד בדברי תורה עד שיטבול ובית דין שעמדו אחר כן התקינו אף לתפלה שלא יתפלל בעל קרי בלבד עד שיטבול ולא מפני טומאה וטהרה נגעו בה אלא כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויים אצל נשותיהן כתרנגולים ומפני זה תקנו טבילה לבעל קרי לבדו והוציאוהו מכלל הטמאין:

(ה) לפיכך היו אומרים בזמן תקנה זו שאפילו זב שראה קרי ונדה שפלטה שכבת זרע ומשמשת שראתה דם נדה צריכין טבילה לקריאת שמע וכן לתפלה מפני הקרי אף על פי שהם טמאין וכן הדין נותן שאין טבילה זו מפני טהרה אלא מפני הגזירה שלא יהיו מצויין אצל נשותיהן תמיד וכבר בטלה גם תקנה זו של תפלה לפי שלא פשטה בכל ישראל ולא היה כח בציבור לעמוד בה:

(ו) מנהג פשוט בשנער ובספרד שאין בעל קרי מתפלל עד שרוחץ כל בשרו במים משום הכון לקראת אלקין ישראל במה דברים אמורים בבריא או בחולה שבעל אבל חולה שראה קרי לאונסו פטור מן הרחיצה ואין בזה מנהג וכן זב שראה קרי ונדה שפלטה שכבת זרע אין בהן מנהג אלא מקנחין עצמן ורוחצין ידיהן ומתפללין:

3. הלכה ברורה

א. סדר התקנות וכיטולן. בגמרא מובאים שני טעמים לתקנת הטבילה, האחד על פי הפסוק 'והודעתם לבניך' וגו', והשני על פי סברה, שלא יהיו תלמידי חכמים מצויים אצל נשותיהם כתרנגולים. לפי הטעם השני ניתן להבין שמלכתחילה לא היתה התקנה מיועדת לכלל הציבור אלא רק לתלמידי חכמים. הרמב"ם מביא את הטעם השני, ומסביר שהיו שני שלבים לתקנה, שבתחילה היתה הכוונה רק לתורה ורק אחר כך באו בית דין שאחרי עזרא והתקינו את הטבילה אף לתפילה, אולם לפי הרמב"ם שתי התקנות התבטלו כיון שלא פשטו בכל ישראל ולא היה כח בציבור לעמוד בהן. הכסף משנה (הל' תפילה) תמה על הרמב"ם שלא מצינו בגמרא רמז לשני השלבים של התקנה, ומסביר שאולי הוא מתכוון למה שמוכא בר"ף (דף יג, ב) שיש מי שאומר שביטלו את התקנה לגמרי לגבי דברי תורה ולגבי התפילה, ויש מי שאומר שביטלו את התקנה בקשר לדברי תורה אך השאירוה במקומה לגבי התפילה, וזהו מסקנת רב האי גאון שכל בעלי קריין אין מתפללים עד שירחצו. יתכן, אפוא, שהתקנה האחת שנתקנה על דברי תורה היתה מכוונת לתלמידי החכמים שלא יהיו מצויים אצל נשותיהם, ובטלוה כדי שלא יבואו לביטול תורה, ועדיין נותרה התקנה בקשר לתפילה. כאמור, הרמב"ם כתב שהכל התבטל, ורבינו יונה כתב שכל ראשי הישיבות שבבבל תמחו עליו למה היה מיקל כל כך בענין טבילת בעל קרי, והשיב שמימינו לא ביטלה לעצמו, אלא שאינו יכול לכתוב את מה שאינו נכון לפי הדין. הרא"ש (סי' כא) מביא את מסקנת רב האי שעדיין התקנה קיימת לתפילה, אולם אפילו הטור כתב שנוהגים שלא להחמיר בזה לשום דבר, אף לא לתפילה, וכן כתב השלחן ערוך. עם זאת בסימן רמא כתב הטור שיש חסידים ואנשי מעשה שמחמירים על עצמם לטבול לתפילה, וכותב שזו חומרא יתירה, שכן גם לפי השיטה המחמירה אין צורך בטבילה ודי ברחיצה של תשעה קבין, אך מסיים שהמחמיר תבוא עליו ברכה. רבינו יונה מביא דעה לפיה כשאמרו שאין דברי תורה מקבלים טומאה התכוונו רק לקריאת שמע, אבל בשאר דברי תורה נותר האיסור במקומו שאין ללמוד בלי לטבול, אולם כבר הבית יוסף כתב שביטול התקנה היה בין לתורה ובין לקריאת שמע. על עצם ביטול התקנה כבר נזכרו דברי הרמב"ם שהתקנה לא פשטה בכל ישראל, ולא היה כח בציבור לעמוד בה, ובירושלמי (הלכה ד) מובא שבימי רבי יהושע בן לוי

ביקשו לעקור את הטבילה הזאת מפני נשי הגליל שהיו בעקרות מפני הצינת, ומפרש בעל פני משה שהיו עגונות מבעליהן שפירשו מהן כדי שלא יצטרכו לטבול. בעל ספר קהלת יעקב (מובא בספר אסיפת זקנים) מסביר שכיון שעיקר התקנה היתה לתלמידי חכמים - לכן הסכימו לבטלה לאחר שירדה חולשה לעולם, וכל תלמידי החכמים חשובים כחולים, כמו שכותב רש"י (ד"ה אפשר בנתינה), וממילא כבר אין סברה להמשיך ולחייב את שאר העם. מלבד זה הוא כותב שעיקר התקנה היתה בארץ ישראל, כנראה בשביל לחזק את השמירה מטומאה כששבו לארץ בימי עזרא, ולא קיבלוה כבבל, מקום שלא היו צריכים לטהרה לקדשים ולטהרות. כדבריו כותב מרן הרב זצ"ל בספר אורות (עמוד פא) ומסיק שכעת בזמן שיש תחיה לאומית ראוי להחזיר אף את התקנה הזו למקומה.

4. שו"ע אורח חיים - סימן פח - בעל קרי מותר בק"ש:

(א) כל הטמאים קורין בתורה וקורין ק"ש ומתפללין, חוץ מבעלי קרי שהוציאו עזרא מכל הטמאים ואסרו בין בד"ת בין בק"ש ותפלה עד שיטבול, כדי שלא יהיו ת"ח מצויין אצל נשותיהן כתרנגולין. ואח"כ בטלו אותה תקנה, והעמידו הדבר על הדין, שאף בעל קרי מותר בד"ת ובקריאת שמע ובתפלה בלא טבילה ובלא רחיצה דתשעה קבין, וכן פשט המנהג: הגה - יש שכתבו שאין לאשה נדה בימי ראייתה ליכנס לבית הכנסת או להתפלל או להזכיר השם או ליגע בספר, (הגהות מיימוני פ"ד) וי"א שמותרת בכל, וכן עיקר (רש"י הלכות נדה), אבל המנהג במדינות אלו כסברא ראשונה. ובימי לבון נהגו היתר. ואפילו במקום שנהגו להחמיר, בימים נוראים וכה"ג, שרבים מתאספים לילך לבית הכנסת, מותרין לילך לבהכ"נ כשאר נשים, כי הוא להן עצבון גדול שהכל מתאספים והן יעמדו חוץ (פסקי מהרא"י סי' קל"ב):

5. משנה ברורה סימן פח

(א) כדי וכו' - וגם כי הקרי בא מקלות ראש וד"ת צריך להיות באימה ויראה ברתת וזיע כמו בעת נתינתה:

(ב) ואח"כ בטלו - ומ"מ מי שירצה לנהוג ולטבול תע"ב דוקא אם עי"ז לא יעבור זמן ק"ש ותפלה ואפשר דאפילו אם עי"ז יתבטל מתפלה בצבור ג"כ אין נכון להחמיר בזה:

(ג) אותה תקנה - שהיתה גזירה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה ובטלחה משום ביטול תורה ומשום ביטול פריה ורביה:

(ד) המנהג - ומ"מ יש אנשי מעשה שנוהגין בתקנה זו וטובלין א"ע לקריין ואם קשה עליהם הטבילה רוחצין א"ע בט' קבין. וכתבו האחרונים שארבעים סאה מים שאובים כשרים לטבילה זו וכן הט' קבין הוא ג"כ במים שאובים ואפילו משלשה כלים. ובאופן שלא יפסיק משפיכת כלי א' עד שיתחיל השני אבל יותר מג' כלים אין מצטרפין לשיעור ט' קבין. והנך ט' קבין צריך שישפוך עליו אבל לא לטבול בתוכם בין אם הם בכלי או בקרקע דכל שהוא דרך טבילה בעיני דוקא ארבעים סאה ובקרקע כשאר טבילות ומ"מ אם נכנס חציו למקוה ולא הרכין ראשו לטבול חצי גופו אשר בחוץ רק שפכו עליו מלמעלה ט' קבין מועיל לטהר. כתב בספר מטה אפרים דבעת שפיכת הט' קבין על האדם יש לו לעמוד זקוף ושתי ידיו מונחים נגד לבו ולא ידחק אותם בחיבוק הרבה רק בריווח קצת כדי שיבואו המים גם שם ויזהיר לשופכים עליו שישפכו כנגד גופו ממש. ושיעור ט' קבין עיין בבה"ט שהוא שיעור ט"ו קווארט פוליש עיין בספר מטה אפרים הנ"ל שכתב דבקווארט שלנו צריך כ"ד קווארט לשפיכת ט"ק ובשעת הדחק שאין הכלים מחזיקין כ"כ יש להקל ביי"ח קווארט. וכן יש לזהר בכל זה אותם שנוהגים להטהר בער"ה ועיו"כ ע"י ט' קבין. כתב במ"א דאף הנהגה טבילה לקרי דוקא בריא או חולה ששמש מטתו אבל חולה שראה קרי לאונסו פטור מכלום ואין לו רק לרחוץ אותו מקום שלא יהיה מלוכלך מש"ז וכן בריא שראה מים חלוקים פטור מכלום דלא גזר עזרא ע"ז לענין ד"ת ותפלה ורק לענין תרומה טמא משום מים חלוקים:

(ז) אבל המנהג וכו' - ובמדינותינו נוהגין היתר לעולם ומברכות ומתפללות ומ"מ לא יסתכלו בס"ת בשעה שמגביהים אותה להראות לעם [ח"א] עוד כתב שלא יכנסו לבית הקברות עד שיטבולו: